

**Európa
egyik közepe** Kiss Gy. Csaba:
A morva himnusz,
Ráció Kiadó, 2009.

Kiss Gy. Csaba Morvaország problematikáját és ezzel összefüggésben a Közép-Európa-kérdést vizsgálja kötetében, s ennek a kérdéskörnek mintegy esszenciájaként idézi a morva felmenőkkel rendelkező és önmagát annak valló költő, Ján Skácel sorait a hát-lapon: „Morvaország már azért is csodálatra méltó ország, mert van, és mert nincs.” A morvák földjét csehek lakják, de sajátos történelmi hagyományokkal és identitással rendelkező „köztes” terület, köztességében pedig némileg olyan, mint Közép-Európa: határai nehezen körvonalazhatóak. Morvának a Csehország déli részén élők tartják magukat, de valójában ugyanúgy csehek – mégis már-már felsőbbrendűen, büszkén különböztetik meg magukat. Ezt alátámasztja az is, hogy a morva nyelvjárást nevezik irodalmi cseh nyelvnek, annak ellenére, hogy az ország lakosságát tekintve kisebbségben vannak.

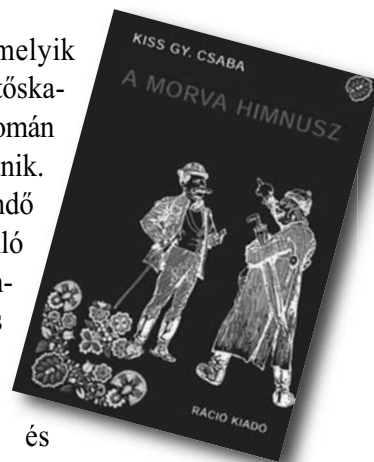
Hogy Közép-Európa körülhatárolhatósága mennyire nehézkes, igazolja, hogy a nyugati peremen élő ember már kelet-európainak tartja az itt élőket (és ezzel együtt társadalmuk, országuk fejlettségét illetően egyfajta negatív képet is társít hozzá), míg a keleti perem lakója számára ez még nyugat. És mi a helyzet azokkal, akik Európa eme két féltéke között élnek? Küzdenek, hogy ők lehessenek Európa közepe, vagy éppen szíve, a fejlettség és fejletlenség között táncoló egzotikum. Csehországban Prága, Szlovákiában Pozsony, Magyarországon Budapest Európa szíve. Kiindulópont lehet a közös történelem és azon belül a jelenkorra és Közép-Európára legnagyobb hatást gyakorló Habsburg Birodalom, majd az Osztrák–Magyar Monarchia öröksége. Csak, hogy egy példát említsek: Liszt Ferenc, a magyarul alig tudó, mégis magyar érzületű zeneszerző személyéért több nemzet (osztrák, szlovák) is verseng, és bizonyos szempontból versenghetne a ruszin, a szerb vagy a horvát, hiszen Liszt az Osztrák–Magyar Monarchia lakosa volt. Ugyanígy állandó a versengés egyéb hagyományokért, fogalmakért, személyekért, amelyek Monarchiabeli nemzetekhez köthetőek: például a szakolcai kürtöskalács, amely mint sajátos élelmiszeripari termék az Európai Uniónál szlovák kezdeményezésre slovacikumvá válhatott, pedig az összetevők alapján megegyezik a Magyar-

ország szerte bármelyik vásárrban kapható kürtöskaláccsal, de cseh és román piacokon is fel-feltűnik.

A szerzőt kiegészítendő számos ehhez hasonló példát tudnánk mondani, amely a közös múltból fakadó jelkép vagy szokás kisajátításáról szól, és amelyek nem élhettek tovább „közös”

jelképként. Kiss Gy. Csaba szavá is teszi, hogy a közös jelképek elhagyásával Közép-Európát végképp elsöpörték. És talán a hangsúly a „közös” szócskán van: nem igazán büszkék ugyanis erre a hagyományra, erre a múltra, ami érthető, hisz egyik fél sem kérte, hogy együtt, közösen alkossanak Monarchiát, bár kis nemzetekként csak kevés esélyük volt a függetlenségre. Az akkori szükséges rosszból, ha korábban nem is, talán ma előnyt lehetne kovácsolni; ilyen kezdeményezésnek lehet nevezni a Visegrádi Együttműködést, de ez is csak egy részét fedi az érintett országoknak.

A kötet legfőbb célja talán az, hogy az olvasó gondolkodjon el az említett problémákon, élje át és élje meg közép-európaiságát. A címmel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy morva himnusz valójában nem létezik; a cím egy olyan hiátusra utal, amely a cseh és a szlovák himnuszok között szerepel, tulajdonképpen maga a csönd. Ján Skácel szerint „Ebben a csöndben a magunkét gondoljuk. És senkinek nem mondjuk meg, mit.” Kiss Gy. Csaba pedig úgy véli: ugyanezt a kis szünetet használja fel minden közép-európai kis nemzet, hogy a magáét gondolhassa, és ne ossza meg a többivel. (11) Maga a szerző is sokszor ilyen csöndben, magyar kiletét elhallgatva járt-kelt e térségben. Felvetődhet a kérdés: ha a szerző nem értette és nem bírta volna ennek a térségnek a nyelveit, vajon milyen arcát mutatta volna az a néhány ember, akivel az utazásai során találkozott? A nemzetek rártartásága jól tükröződik ebből a pár sorból. Érezhető, hogy a legfőbb gond abban áll, hogy azon nemzetek, amelyek ezen a területen vetették meg a lábukat a századok során, egymás között konfliktust konfliktusra halmoztak, az ezek során szerzett sebek pedig nem gyógyultak be, s nem is igen igyekeztek ezeket a sebeket begyógyítani. Közép-Európát kultúrák és nyelvek sokasága jellemzi és egy igazi „Bábel”-nek

ad otthont, ahol az emberek nehezen értik meg egymást. A kulcsszó, amely Közép-Európa jelenlegi helyzetét jól definiálja: az érthetlenség és az ebből fakadó meg nem értés.

Kiss Gy. Csaba a meg nem értést igyekszik saját életéből merített epizódok, történetek elmesélésével, történelmi párhuzamok, kulturális kapcsolatok segítségével feloldani. Középpontban szülőhazája, Magyarország és a környező országok viszonya áll. Hozzá kell tenni, hogy a szerző szlavista és művelődéstörténész, tehát azon különleges és kevés emberek közé tartozik, aki érti és ezáltal megérti mindkét felet. Ismeri a magyarok gondolatait, történelmét, de ugyanúgy tájékozott a szlávok, románok és osztrákok történelméről. Gondolatait esszé-szerű fejezetek láncolataként osztja meg velünk: „...Velük, ezekkel a látszólag jelentéktelen történetekkel tanultam a környező világot. Megtapasztalván, mit jelent, amikor kilép az ember az anyanyelv üvegburája alól, nekiered a nagyvilágnak, forgatná egyik vagy másik világnyelvet, s találkozik egy különös közeggel. A szomszédos világgal, a miénkhez hasonló kis nyelvek közegével. Ahol megtörténik, hogy gyanakvó pillantások fogadják a magyar szót” (7).

Kiss Gy. Csaba nem a jelenről ír, hanem az elmúlt harminc év alatt történt élményeiről, benyomásairól, így találkozhatott még olyan szlovák nénivel, aki azért tudott magyarul, mert az iskolában kötelezték a magyar nyelv tanulására – mégis örömmel idézte a magyar himnuszt.

A szlávság megítéléséről pedig így ír: „A szláv világ, úgy tetszik, nekünk idegen világ. Idegen és ismeretlen. Ismeretlen, és ezért félelmet keltő. Ezt a hagyományt cipeljük magunkkal legalább a reformkor óta. Tudjuk, nem teljesen ok nélkül. Pedig – tetszik, nem tetszik – mi is benne vagyunk valamiképpen ebben a szláv világban, sőt bennünk is van belőle” (36).

Kiss Gy. Közép-Európa létezését a Monarchia korára teszi, annak megszűnése után valóban rákényszerített szétaraboltsága miatt már nem képezhetett egységet sem, valamint a kommunizmus sem

ezt akarta erősíteni. Magyar viszonylatban egyetlen kivételt képez a lengyelek barátsága, az évszázadok során ez a két nép nem akarta elveszíteni a fontos kapcsolatot. Igaz, sosem törekedett egyik fél sem a másik elnyomására, és ez meg is látszik a ma élők hozzáállásában.

A kötetnek érdekes részét képezik a helynevek eredetéről szóló esszék, amelyeket filológiai pontossággal ír körbe: „A Pasarétnek nincs semmi köze a török pasákhoz. A város határát ábrázoló térképekre odaírták több nyelven is a dülőneveket. A mai Pasarétet németül *Ochsenriednek*, Ökörmezőnek hívták, a pasa szó pedig a szerb *pasti* (legeltetni), *pasáci* (legeltető) szavak származéka” (67). De nemcsak a nyelvészet iránt érdeklődők számára szolgált érdekes adatokat, hanem könyvismeretével, irodalmi párhuzamokkal is találkozhatunk. A horvátországi Fiume, mai horvát nevén Rieka kapcsán ír arról, hogy vannak olyan szláv írók, akik a hagyományt, legyen az magyar vagy más nemzetségű, nem vetik el és tiszteletben tartják. A kötet lapjain megelevenedik egy bizonyos népi szokás is, amelynek keretében egy magyar mulatságon németek, csehek és lengyelek együtt szórakoztak, cigányzenét hallgattak és csárdást jártak, bizonyítandó, hogy a közös együttélés sok esetben mégsem volt teljesen terhes.

A morva himnusz című mű a Ráció Kiadó gondozásában jelent meg a *Kortárs esszék, tanulmányok* sorozatának negyedik részeként. Kézbe véve inkább egy daloskönyvre hasonlít, virágmotívumokkal, népviseletben lévő emberábrázolással a fedőlappján, terjedelmét tekintve is pont akkora, hogy akár a zsebünkbe téve vigyük magunkkal utazásaink során, amit esetleg a környező országokban, Európa közepén teszünk meg. Mert a látszat ellenére érdemes felfedezni szomszédaink országát, megismerni egymás kultúráját és beszélni minél többet, mivel egymás jól megértésének alapja a kommunikáció: jó kezdeményezés ez a kötet Kiss Gy. Csaba részéről, akinek művét hangvétele miatt olvashatná bárki, aki e térségben él.

Cszimadia Lili

Nagy László-émléktúra 2012. május 26-án
kulturális programok • túra • pünkösdi királyválasztás

Részletek a Magyar Írószövetség honlapján:
<http://www.iroszovetseg.hu>

MAGYAR
ÍRÓSZÖVETSÉG